

Bramadata in Radovan.

Indijska pripovedka. Spisal *N. Leskov.*

I.

Njega dni sta bili v Indiji dve cesarstvi: prvemu se je reklo Benares, a drugo so imenovali Kazaljsko. V državi benarski je vladal cesar po imenu Bramadata, a na Kazaljskem je carstvoval — Radovan. Oba vladarja sta si bila kaj malo podobna; bila sta povsem različnih značajev in različna v svojem delovanju. Bramadata, cesar benarski, je bil izvrsten vojak, a zato je tudi hotel povsod, kamor je prišel, vse pobiti in vpleniti. A Radovan ni mogel trpeti bojevanja, ampak trudil se je, da bi vladal po njegovi domovini mir ter da bi ljudje ne žalili drug drugega, temveč si složno pridobivali obleke in hrane, ne zavidajoč svojih bližnjih in ne prilaščujoč si tujega blaga.

Zaradi različnega življenja obeh cesarjev je bilo tudi na obeh vladarskih dvorih in pri vseh njunih podložnikih prav raznolično življenje.

Pri Bramadatovih so bili tedaj židane volje, ako so kogarkoli pobili in si prilastili tujega blaga, a Radovan je bil zadovoljen le takrat, ako je bilo okrog njega vse tiho in mirno in ako so njegovi podložni pridno delali, ne da bi drug drugega okanjevali in se lovili v mreže laži in zvijače.

A kakor niso bili zadovoljni vsi ljudje pod pokroviteljstvom hrabrega Bramadate, tako tudi na Kazaljskem niso vsi soglašali z Radovanom.

Radovanovim ljudem je postajalo dolgčas, in jeli so godrnjati:

„Kaj imamo od tega, da živimo mirno in pokojno v tišini! Tiho je danes, in tiho bo jutri, — kam se naj denemo od dolgega časa? Delajmo, kar nam drago, in ukvarjajmo se, s čimur si bodi, vendar nas ne bodo naši sosede nikdar častili tako, kakor ljudi hrabrega cesarstva Bramadatovega! Res, da živimo prijetno in v blagostanju, toda mehkužno in neslavno.“

Tako so godrnjali nekateri ljudje napram cesarju Radovanu že več let in so mu na ta način povzročili marsikatero bridko uro, ker je videl, da nekateri zaslepljenci ne spoznajo dobrot mirnega in tihega dela.

A v cesarstvu Bramadatovem so se ljudje že naveličali neprestanega bojevanja, in so besedovali:

„Kakšno korist nam neki prinašajo naše zmage! Nabasali smo si polne žepe zlata in srebra —, a podražili so se tudi pridelki. A saj tudi drugače skoro ni mogoče, ko vendar ni nikogar, da bi oral, sejal riž in pasel živino. Nekateri so ostali mrtvi na bojišču, a drugi smo se vrnili z razbitimi in polomljenimi udi. Boljše bi bilo, da živimo z vsemi sosedi v miru in prijateljstvu!“

Ko je zaslišal benarski cesar, nepremagljivi Bramadata, da se njegovi hrabri vojaki ne veselijo slavnih zmag, ampak da si želijo miru, da bi si zdravili

hude rane, — tedaj se silno razjezi hrabri cesar. Nemudoma veli svojemu klicarju, da naj vzame boben in gre budit narod.

Klicar stopa ob potoci,
Grmeč boben nosi v roci,
Tako silno vanj teleba,
Da razlega se do neba.

Po vsem širnem cesarstvu je razposlal razljučeni cesar svoje jezdece, da bi drvili po širni zemlji, kličoč raz svojih slonov, naj primejo možje za orožje, da si podjarmijo novih dežel, naberejo bogastva in si naberejo danj.

Ko so zaslišali mladi, zdravi ljudje po cesarstvu Bramadatovem odmevati bojni klic, niso se zmenili za svoje osivele starčke, ki so godrnjali zaradi nedolžno prelite krvi, — ampak zgrabili so loke in puščice, prijeli ščite in se oblekli v oklepe.

Ni bilo dolgo, in cesarstvo Radovanovo, kamor so se usule bojne čete, je bilo razbito in podjarmljeno: kdor se je ustavljal, so ga pobili krvoloki, a cesarja Radovana so hoteli živega ujeti, češ, da ga privežejo za vrv, in peljejo za zmagonosnim Bramadatom, kadar se bo ta vračal v domovino. Mirni kazaljski cesar Radovan je potrpežljivo prenašal vse svoje izgube, toda ko je zvedel, kaka sramota je pripravljena njegovi osebi, ga je obšla zona. Njegovi sovražniki, da, in še celó njegovi nekdanji podložni, ki so se sedaj jeli hliniti novemu vladarju: vsi ti naj bi ga zasmehovali in zasramovali! Ne, tega ne preživi njegovo mehko srce!

Da bi se izognil tej sramoti, je rekel Radovan cesarici, svoji ženi:

„Sleci svojo cesarsko obleko in jo zamenjaj z beraško. Tudi jaz se bom oblekel v cunje, da lažje zbeživa in se skrijeva sovragu v varen kotiček, kjer ostaneva do konca dnij, ali vsaj tako dolgo, da nama zopet zasije solnce sreče!“

II.

Žena Radovanova je pritrdila temu nasvetu, in zamenjala sta svojo cesarsko obleko z beraškimi cunjami ter bežala po noči črez meje kazaljske. Skrivala sta se pred sovražniki „kakor zver po lesu plaha“. Kmalu pa sta zvedela, da je cesar Bramadata silno razjarjen, ker sta jo popihala iz njegovih zanjek premagani Radovan in njegova žena Rupta. Hudo je kaznoval nekatere svojih podložnih, ki so bili toli malomarni, da so izpustili iz pasti cesarski par, ki bi naj korakal ob vrvi v vrstah njegovega slavnostnega spreveda.

In zopet je velel Bramadata svojemu klicarju, naj vzame boben in hodi ob reki budit narod, kličoč mu: „Cesar obljubuje tistemu, ki bi zvedel, kje se skriva Radovan in cesarica Rupta, bogate cesarske darove in posaditi ga hoče na najlepšega slona, da jezdi za ujeto cesarsko dvojico, a njegovo ime se bode vsekalo v kamen v spomin vsem vnukom in pravnukom!“

Ko je zvedel vse to cesar Radovan, stresel se je groze in žalosti, ker je bila njegova oseba povzročiteljica tolikim smrtnim kaznim; in dejal je tedaj cesarici Rupti:

„Slabo sva naredila, da sva se skrila pred sovragi, kajti zaradi naju je po nedolžnem končalo mnogo ljudij. A tudi beraška obleka nama ne bo dosti pomagala: spoznali bodo naju in gnali pred grozovitega Bramadata. Zlasti darovi so zapeljivi, — ne zanesem se niti na svoje služabnike. Ali bi ne bilo boljše, da se sama objaviva Bramadatu? Kaj meniš?“

Toda cesarica Rupta je branila možu, da bi se šel sam objavit Bramadatu, ter mu nasvetovala drug način, kako bi se mu skrila.

„Ne potikajva se po temnih goščavah“, je dejala — „in ne plaziva se kakor šakala po pustinjah! Pojdiva rajši naravnost v sovražnikovo glavno mesto, v Benares, in živiva tam mej priprostim ljudstvom, mej bornimi težaki: tam se naju gotovo ne bo nihče nadejal.“

Cesar Radovan je poslušal svet svoje žene, in šla sta v Benares ter se naselila ondi, od nikogar poznana, mej najrevnejšimi delavci, ki so si z dnino prisluževali svoj borni krnh. V tem novem skrivališču jima je pa Bog naklonil sinčka-jedinorojenčka. Presrečna oče in mati sta mu nadela ime Dolgoživ, želeč mu dolgega in srečnega življenja.

Radovan je preživel že deset let s svojo soprogo Rupto in svojim sinkom mej priprostimi delavci benarskimi, z njimi deleč vse gorjé in veselje. Težko delo je v tem času tako izpremenilo nežni vladarski telesi, kakor preobrazi gorko solnce sočnato travo v osušene bilke. A kljubu svoji izpremembi nista ušla kruti usodi.

III.

Natovoril je nekega dne bivši cesar Radovan pretežko breme na rame — omagal je pod njim. Stopil je zato k bližnji reki, da bi se v bistrjih valovih skopal in si oživil odrevenelo telo. Toda komaj je bil slekel svojo borno obleko in jo položil na breg, zapazil ga je bogato opravljen gospod, ki se je sprehajal po svojem vrtu ob reki. Ta bogataš je bil nekdam komornik na kazaljskem dvoru in je zaradi tega takoj spoznal cesarja Radovana, ki je imel na bedru črno znamenje v podobi ptičice, držeče glavico pod perutnico.

Obogatéli bivši komornik se ni premišljal dolgo, ampak sklical je straže in je velel zgrabiti svojega nekdanjega cesarja ter ga izročiti vladarju benarskemu. Ujeli so stražniki cesarja Radovana in njegovo ženo ter ju pripeljali pred Bramadata. Sinka Dolgoživa niso zgrabili, ker ga baš tedaj ni bilo doma in ker Bramadata sploh ni imel uzroka, da bi se maščeval nad nedolžnim črvičkom.

A Radovana in njegovo ženo Rupto je dal voditi zvezana po vsem prestolnem mestu, po vseh cestah in ulicah, da bi ju gledali in zasramovali domačini in tujci. A naposled je zaukazal, naj ju tirajo izven mesta na širono prašno polje in ju razsekajo z mečem na pol in na štiri dele.

Ves čas, ko so vodili Radovana in Rupto po mestu, je hodil njun sinko Dolgoživ za njima, tužno plakajoč. Ko so pa privedli cesarja Radovana in njegovo ženo na prašno polje, da bi rablji izvršili grozno povelje svojega vladarja, tedaj je stopil Dolgoživ iz gneče radovednih gledalcev ter je poprosil, naj mu dovolé, da sprejme iz očetovih ust še zadnje nauke in zadnji blagoslov.

Vprašali so cesarja Bramadata in ta je pripustil, da se vidita še jedenkrat pred smrtjo oče in sin, a velel je, naj mu natančno sporočé, kaj bo govoril Radovan svojemu sinu, da bo vedel, ali naj pričakuje od Dolgoživa dobro ali zlo.

Pustili so torej majhnega Dolgoživa k očetu Radovanu; a oče ni tožil in plakal zaradi bližajoče se smrti, ampak položil je na srce svojemu sinu samo te-le besede:

„Sin moj, Dolgoživ, ne glej v življenju predaleč in ne preblizu in pomni: sovraštvo se ne pomiri s sovraštvom, ampak le z dobrosrčnostjo.“

Ne besede več ni hotel izpregovoriti cesar Radovan; pripravil se je s svojo ženo na grozovito smrt, ki jima jo je odločil Bramadata. Bivšega cesarja kazaljskega in njegovo ženo Rupto so zvezana vrgli na zemljo in ju razsekali najprej na polovico in potem še na četrť. Razmesarjeni telesi so pometali v razbeljeni prah in postavili so straže, da ju ne bi kdo zagrebel in da bi vedeli vsi mimogredoči: tako kaznuje cesar Bramadata vse tiste, ki ne upognejo svojih glav radovoljno pod njegov jarem!

IV.

Dolgoživ je vzrastel mej priprostimi ljudmi in je potemtakem prav dobro vedel, kako mora z njimi ravnati, kdor hoče kaj doseči. Njegova največja skrb je bila namreč sedaj, da bi se trupli mrtvih roditeljev ne valjali po prahu, dokler bi ju ne oključvale ptice in veter ne obelil. Hotel je telesne koščke sežgati na grmadi, kakor je običajno v indijski deželi. Zaradi tega je poprodal vse, kar je še ostalo pod domačo streho, ter je za ta denar kupil dva vrča sladkega vina in dva vrča prav močnega; a vrhu tega si je še preskrbel dve debeli butari smolnatih drv in nekaj perišč dišečega ščavja. Drva in dišeča zelišča je skrtil v pripravno globel, a s sladkim vinom je jel napajati stražnike, ki so čuvali razmesarjeni trupli. Ko so postajali stražniki židane volje, jim je polagoma primešaval močnega, opojnega vina k sladkemu, dokler jih ni tako opijanal, da so trdo zaspali. Tedaj jih je speče zavlekel v stran, a iz globeli je prinesel drva in dišeče ščavje in je zapalil grmadico, položivši nanjo razsekani trupli. Mala grmada je hipoma zaplapolala, sežigajoč telesne preostanke Radovana in Rupte, in dišeč dim se je vil od smolnatih drv visoko pod sinje nebo. — A stražniki so spali in hrpali.

Tedaj pa je cesarjevič Dolgoživ, — kakor je bila navada v njegovi domovini — trikrat okrog in okrog obhodil pepelišče, s prekrizanima rokama na prsih in odšel nato naravnost v bližnji gozd, niti najmanj se ne ozirajoč na pogorišče. A v temnem gozdu je osirotéli cesarjevič objokaval svoja ranjka roditelja in se je uglobil v zadnje besede svojega očeta, ki mu je dejal: „Ne glej niti predaleč, niti preblizu, kajti sovraštvo se ne pomiri s sovraštvom, ampak le z dobrosrčnostjo.“

In Dolgoživ je mahoma spoznal, da bi pomenilo „gledati v življenje preblizu“, ako bi se vtopil v globoko žalost zaradi pretresljive nesreče, kajti človek ni zato na svetu, da bi prekrizanih rok koprnel v tugi, tuhtajoč o preteklosti, ki se ne dá spremeniti.

Tako razsodivši, je vstal cesarjevič Dolgoživ izpod drevesa, kjer je plakal za svojimi stariši in se je napotil v obljudene kraje iskat si dela in zaslužka. Dolgo je taval od kraja, zaman si išoč primerne službe; a poslednjič je zopet prišel v Benares, v stolno mesto Bramadata, in se je ustavil na trgu, kjer so se zbirali ubožni dninarji, čakajoč, da bi prišel kdorkoli in jih najel za delo.

Tukaj je stal cesarjevič od jutra do žgočega poldneva. Drugi čakajoči, ki jih ni nihče najel, so se vrnili domov v senco svojih šotorov, a on je le še čakal in čakal, ker ga je že glad trl in ker sploh ni imel več svoje strehe.

Tedaj pa se mu je približal hlapec iz cesarskih hlevov in mu je rekel:

„Glej ga, tu-le stojiš brez dela in ne greš domov, — najbrž se ne veš kam obrniti! Ali hočeš, da ti preskrbim kakšno opravilo?“

„Saj baš tega pričakujem“, odvrnil mu je Dolgoživ, „vedi me, kamor hočeš; pripravljen sem za vsako delo, s katerim ne škodujem svojemu sobratu.“

„Nikakor!“ odgovoril mu je hlapec, „tvoje delo ne bo nikomur drugemu v škodo; a tega ti tudi ne prikivam, da bi se tebi samemu utegnila pripetiti kakšna neprijetnost. — Vidiš, pri nas v cesarskih hlevih je mnogo slonov, a pri vsakem izmed njih sta dva nadziralca. Toda mej temi sloni je jeden nov — ni še dolgo, kar so ga ujeli in je zato še divji —; tega se bojijo vsi, kajti vsakega nadzirača prime s svojim rilcem in ga vrže iz staje ali pa loputne z njim ob steno ter ga pomandra. Še danes dopoldne je potrll svojemu poslednjemu nadziraču kosti, in sedaj se nihče več ne drzne blizu. Vsi služabniki so izjavili, da rajši pretrpé še tako občutljivo kazen, kakor pa da bi se približali slonu. A ta slon je cesarju Bramadati baš najbolj všeč, in zato me je prvi konjar pozval pred-se ter mi dejal: ‚Pojdi in poišči človeka, ki bo oskrboval slona! Dotičnemu hočem plačevati štirikratno plačilo navadnega hlapca; ako pa ne najdeš takega človeka, — tedaj pojdi sam v njegovo stajo, in če te kaznujemo kot upornika samemu cesarju.‘ A jaz še imam, vidiš prijatelj, ženo in petero neodraslih otrok ter moram povrh še skrbeti za obnemogla roditelja. Usmili se me, mili prijatelj, in sprejmi to nevarno službo, ako nisi preboječ. Mogoče, da te bo slon rajši videl nego nas, kajti modri možje menijo, da ne more trpeti teh, ki se mu bližajo trepetaje, — a mi smo že vsi tako splašeni, da se nihče ne upa stopiti predenj iz očij v oči, a ti, ki ga še nisi videl nikdar, boš nastopil mogoče trdnejše in smelejše.“

„Res, res!“ je dejal Dolgoživ, „ti imaš deco in stariše, a jaz sem sam samcat na božjem svetu, brez imena in brez rodu. Šel bom s teboj in poskusil srečo, in naj ostanem cel ali tudi ne, odvrnil bom vsaj od tebe pretečo ti kazen.“

To rekši, je vstal Dolgoživ in je šel z dvornim hlapcem k hlevom cesarja Bramadata, ki mu je odvzel dedno cesarstvo in umoril očeta in mater.

(Konec prih.)

